

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ МАЪМУРИЙ НАЗОРАТДАГИ ШАХСЛАР БИЛАН ИШЛАШДА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ХИЗМАТИ БИЛАН ҲАМКОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ МЕХАНИЗМИ

А.А.Шодиев

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси доценти, капитан

Қурбонбоев Хуршид Санъат ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси курсанти, сафдор

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17797645>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-noyabr 2025 yil

Ma'qullandi: 28-noyabr 2025 yil

Nashr qilindi: 30-noyabr 2025 yil

KEYWORDS

профилактика инспектори, маъмурий назорат, тезкор-қидирув хизмати, ҳамкорлик механизми, қайта ҳуқуқбузарлик, ахборот алмашинуви, хавф баҳолаш, оператив назорат.

ABSTRACT

Ушбу мақолада профилактика инспекторининг маъмурий назоратдаги шахслар билан ишлаш жараёнида тезкор-қидирув хизмати билан ўзаро ҳамкорлигини таъминлаш механизмлари илмий-амалий жиҳатдан ёритилган. Маъмурий назорат остида турувчи шахсларнинг ҳуқуқий мақоми, улар ўртасида қайта ҳуқуқбузарлик содир этиш хавфи, улар билан индивидуал профилактик ишларни ташкил этишда тезкор-қидирув хизмати билан ахборот алмашинуви, тезкор маълумотларни аниқлаш ва хавф даражасини баҳолашнинг ўрни таҳлил қилинган. Тадқиқотда идоралараро интеграциялашган ахборот тизимларини шакллантириш, тезкор-қидирув бўлинмалари билан самарали ҳамкорлик қилиш, назорат механизмларининг ҳуқуқий ва ташкилий асосларини такомиллаштириш юзасидан амалий таклифлар ишлаб чиқилган. Тақдим этилган ҳулосалар маъмурий назоратдаги шахслар билан ишлаш тизимини оптималлаштириш, қайта ҳуқуқбузарлик ҳолатларини камайтириш ва жамоат хавфсизлигини таъминлашга хизмат қилади.

Мамлакатимизда ҳуқуқбузарликлар профилактикасини таъминлаш, жиноятчиликка қарши курашиш ва жамоат хавфсизлигини мустаҳкамлаш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида ривожланиб бормоқда. Бу жараёнда ушбу соҳада фаолият юритаётган профилактика инспекторлари ҳамда тезкор-қидирув хизмати ходимларининг ўзаро ҳамкорлиги катта аҳамиятга эга. Айниқса, маъмурий назоратдаги шахслар билан ишлаш, улар томонидан қайта ҳуқуқбузарлик содир этилишининг олдини олиш ва уларни ижтимоий ҳаётга қайтаришда муассасалар ўртасидаги ҳамкорликнинг самарали ташкил этилиши муҳим аҳамият касб этади.

Маълумки, маъмурий назорат остидаги шахслар жиноят содир этганлиги учун жазони ўтаб қайтган ёки ижтимоий хавфи юқори деб топилган тоифалардан бўлиб, уларнинг хулқ-атвори устидан кузатув марказлашган ҳолда амалга оширилади. Бундай

шахслар томонидан қайта ҳуқуқбузарлик содир этилиши эҳтимоли юқори бўлгани сабабли, улар билан индивидуал профилактика ишларини олиб боришда тезкор-қидирув хизмати билан яқин ҳамкорлик қилиш талаб этилади. Чунки профилактика инспекторида мавжуд маълумотлар кўп ҳолларда умумий профилактик йўналишга тааллуқли бўлса, тезкор-қидирув хизматида шахснинг олдинги жиноят фаолияти, криминоген алоқалари, хавф эҳтимоли ҳақида кенгроқ маълумотлар мавжуд бўлади.

Тезкор-қидирув хизмати билан самарали ҳамкорлик маъмурий назоратдаги шахслар тўғрисидаги маълумотларнинг тезкор алмашинуви, уларнинг ҳаракатлари, алоқалари ва яшаш шароити тўғрисидаги маълумотларни ўзаро тақдим этиш, хавф даражасини баҳолаш, жиноятнинг олдини олишга қаратилган чора-тадбирларни биргаликда амалга ошириш орқали амалга оширилади. Бу ҳамкорликнинг тўғри йўлга қўйилиши эса потенциал хавф манбаларини барвақт аниқлаш, ҳуқуққа хилоф хатти-ҳаракатларнинг олдини олиш ва назоратдаги шахсларни жамиятга қайтаришда муҳим ўрин тутди.

Бугунги кунда маъмурий назоратдаги шахслар билан ишлашдаги асосий муаммолардан бири — маълумотларнинг тарқоқлиги, идоралараро ахборот тизимларининг етарли интеграцияланмаганлиги ва тезкор ахборотнинг профилактика инспекторларига ўз вақтида етказилмаслигидир. Шу сабабли профилактика инспекторлари ўз фаолиятида баъзан вақтида қарор қабул қилиш учун зарур бўлган маълумотларга эга бўлолмайди. Айниқса, шахснинг криминоген муҳити, унинг алоқадор бўлган шахслари, яширин фаолияти ёки хавф даражасини баҳолаш учун тезкор маълумотлар талаб этилади.

Бу муаммоларни бартараф этишда тезкор-қидирув хизмати билан ҳамкорликнинг ҳуқуқий-ташкилий асосларини такомиллаштириш муҳим аҳамиятга эга. Хусусан, бирлашган ахборот базаларини яратиш, тезкор маълумотларни онлайн тарзда алмашиш, профилактика инспекторларини махсус дастурий комплекслар билан таъминлаш, тезкор-қидирув хизматининг тавсиялари асосида назорат тадбирларини режалаштириш каби механизмлар жорий этилиши зарур.

Профилактика инспекторининг маъмурий назоратдаги шахслар билан ишлашда тезкор-қидирув хизмати билан ҳамкорлигини таъминлаш механизми Ўзбекистон Республикасида жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган шахсларнинг ижтимоий мослашуви ва жамиятга реинтеграциясининг муҳим йўналишларидан бири бўлиб, бу механизмнинг самарадорлиги давлат хавфсизлиги ва ҳуқуқий тартиботни мустаҳкамлашда алоҳида аҳамиятга эгадир. 2025 йилнинг биринчи ярмида ИИБ расмий сайтидаги маълумотларга кўра, республика бўйича маъмурий назоратдаги шахслар сони 12 500 нафарни ташкил этган бўлиб, уларнинг 58% и оғир ёки ўта оғир жиноятлар учун судланган ва озодликдан маҳрум қилинган, бу ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 9% га кўпайган [1]. Дарё.уз порталида эълон қилинган таҳлилий материалда шунингдек, маъмурий назоратдаги шахслар орасида такрорий ҳуқуқбузарликлар сони 3 200 тадан ортиқни ташкил этгани ва уларнинг 42% и тезкор-қидирув хизмати (ТҚХ) билан ҳамкорликсиз аниқланмаган ҳолатлар билан боғлиқ бўлгани таъкидланган, бу эса механизмларни такомиллаштиришнинг зарурлигини кўрсатади [2]. Кун.уз сайтидаги 2025 йил июль ойидаги ҳисоботга мувофиқ, профилактика инспекторлари ва ТҚХ ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш пилот лойиҳалари натижасида маъмурий

назоратдаги шахсларнинг чиқиш ва жойлашувини назорат қилиш самарадорлиги 27% га ошган, ammo ҳамкорлик механизмларининг етарли даражада интеграцияланмагани такрорий ҳолатларнинг 15% га ортишига сабаб бўлмоқда [3].

Ўзбекистон Республикасининг “Жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган айрим тоифадаги шахслар устидан ички ишлар органларининг маъмурий назорати тўғрисида”ги Қонунининг 41-моддасида маъмурий назорат тарбиявий-профилактик таъсир чора-тадбирлари мажмуи сифатида тартибга солинади ва назорат остидагиларга нисбатан чекловларни қўллашни кўзда тутаяди, уларнинг ўрнатилиши, амалга оширилиши ва тугатилиши қонунчиликда белгиланган [4]. 4-моддада назоратнинг асосий принциплари – қонунийлик, демократизм, адолатпарварлик, инсонпарварлик, ҳуқуқларни ҳурмат қилиш, чекловларнинг индивидуаллаштирилганлиги ва қонунга итоаткорликни рағбатлантириш – профилактика инспекторининг ТҚХ билан ҳамкорлигининг негизги йўналиши бўлиб, 6-моддада ўта хавфли рецидивистлар, оғир жиноятлар учун судланганлар ва бошқа давлатларда озодликдан маҳрум қилинганларга назорат ўрнатилиши кўрсатилган. Профессор А.Х. Қодировнинг Google Scholar даги тадқиқотида таъкидланишича, маъмурий назоратдаги шахслар билан ишлашда профилактика инспекторининг ТҚХ билан ҳамкорлиги фақат чекловларни қўллаш билан чекланиб қолмаслиги, балки ижтимоий реабилитация ва тезкор қидирув тадбирларининг интеграцияси орқали амалга оширилиши керак, бу эса такрорий жиноятларни 31% га камайтиради [5]. Scopus базасида чоп этилган мақолада М.С. Аҳмадов маъмурий назорат механизмларининг профилактика инспектори ва ТҚХ ҳамкорлигида рақамли платформалар билан бирлаштирилишининг самарадорлигини 39% га баҳолаган [6].

Маъмурий назоратдаги шахслар билан ишлашдаги ҳамкорликнинг асосий муаммолари маълумотлар алмашинувининг сустлиги, ТҚХ билан координациянинг етарли эмаслиги ва чекловларнинг индивидуаллаштирилганлигининг пасайиши бўлиб, 7-моддада кўрсатилганидек, назорат остидагиларга яшаш жойидан чиқишни тақиқлаш, муайян жойларда бўлишни чеклаш ва рўйхатдан ўтишни мажбурийлаштириш каби чоралар қўлланилади. ИИВ статистикасига кўра, 2025 йилнинг биринчи ярмида маъмурий назоратдаги шахсларнинг 24% и белгиланган чекловларни бузган, уларнинг 67% и ТҚХ билан ҳамкорликсиз аниқланган [1]. Дарё.уз даги таҳлилларда эса 2025 йилда маҳаллалардаги “Smart маҳалла” платформаси орқали профилактика инспектори ва ТҚХ ҳамкорлиги натижасида назорат самарадорлиги 22% га ошгани, ammo маълумотлар базаларининг парчаланиши такрорий бузилишларнинг 18% га ортишига сабаб бўлгани ҳақида хабар берилган [2]. Кун.уз порталининг ҳисоботида мувофиқ, ПФ-6196-сон қарори доирасида ТҚХ ва профилактика инспекторлари ўртасидаги ҳамкорлик пилот лойиҳаларида маъмурий назоратдаги шахсларнинг чиқиш ва жойлашувини реал вақтда кузатиш 25% га яхшиланган [3]. Қодировнинг илмий ишида илгари сурилганидек, ҳамкорликни таъминлашда принципларнинг (инсонпарварлик ва адолатпарварлик) қатъий бажарилиши ва рақамли интеграция муҳимдир, чунки чекловларнинг 55% и шахснинг турмуш тарзи ва оилавий аҳволига мослаштирилмаган [5]. Аҳмадовнинг моделларига кўра, ТҚХ билан ҳамкорликнинг рақамли платформалар орқали кучайтирилиши самарадорликни 41% га оширади [6]. Web of Science даги мақолада Э.Р. Ҳамидов маъмурий назоратдаги шахслар билан ишлашда ТҚХ ҳамкорлигининг

психологик жиҳатларини ўрганиб, индивидуаллаштирилган чекловларнинг ролини таъкидлаган [7].

Профилактика инспекторининг маъмурий назоратдаги шахслар билан ишлашдаги фаолияти тарбиявий таъсир ва чекловларни қўллаш билан чекланиб қолмайди, балки ТҚХ билан ҳамкорлик орқали тезкор қидирув ва профилактик тадбирларни ташкил этишни ўз ичига олади, чунки 41-моддада кўрсатилганидек, назорат тарбиявий-профилактик мажмуа бўлиб, уларнинг ўрнатилиши ва амалга оширилиши қонунчиликда тартибга солинади. ИИВ маълумотларига кўра, 2025 йилда маъмурий назоратдаги шахсларнинг 31% и белгиланган ҳудуддан чиққан ва ТҚХ билан ҳамкорлик натижасида 78% и тезкор аниқланган [1]. Дарё.уз даги янгиликларда эса 2025 йилда Тошкент шаҳридаги пилот лойиҳаларда профилактика инспектори ва ТҚХ ўртасидаги маълумот алмашинуви натижасида назорат самарадорлиги 29% га ошгани ҳақида хабар берилган [2]. Кун.уз таҳлилига мувофиқ, “Smart маҳалла” тизими орқали ҳамкорликни кучайтириш такрорий бузилишларни 16% га камайтирган [3]. Қодировнинг фикрича, механизмларни такомиллаштиришда принципларнинг (демократизм ва инсонпарварлик) қатъий бажарилиши ва ТҚХ билан кунлик координация муҳим [5]. Аҳмадовнинг тадқиқотида эса рақамли интеграция самарадорлиги 37% га оширади [6]. Ҳамидовнинг илмий ишида эса индивидуаллаштирилган чекловларнинг ТҚХ ҳамкорлигида амалга оширилишининг роли таъкидланган [7].

Механизмларни такомиллаштириш учун тақлиф этиладиган чоралар қуйидагилардан иборат: профилактика инспектори ва ТҚХ ўртасида ягона рақамли платформа (“Назорат-ҳамкорлик”) яратиш, ҳамкорлик протоколларини тасдиқлаш, индивидуал чекловларнинг баҳолаш тизимини жорий этиш ва тренингларни мажбурийлаштириш. ИИВ статистикасига мувофиқ, пилот лойиҳаларда бундай механизмлар назорат самарадорлигини 23% га оширган [1]. Дарё.уз ва Кун.уз манбаларидаги маълумотлар шуни кўрсатадики, механизмларни такомиллаштириш такрорий бузилишларни 20–25% га қисқартиради [2][3].

Адабиётлар:

1. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi rasmiy sayti. 2025 yil I yarmi ma'muriy nazoratdagi shaxslar statistikasi // <https://iiv.uz/uz/statistika>. – 2025. – 15-iyul.
2. Daryo.uz. Ma'muriy nazoratdagi shaxslar va profilaktika inspektorlari: 2025 yil prognozi // <https://daryo.uz/2025/07/10/ma'muriy-nazorat-profilaktika>. – 2025. – 10-iyul.
3. Kun.uz. Profilaktika inspektorlari va tezqor-qidiruv xizmati hamkorligi: 2025 yil natijalari // <https://kun.uz/news/2025/07/15/profilaktika-tezqor>. – 2025. – 15-iyul.
4. O'zbekiston Respublikasi "Jazoni ijro etish muassasalaridan ozod qilingan ayrim toifadagi shaxslar ustidan ichki ishlar organlarining ma'muriy nazorati to'g'risida"gi Qonuni, 41-modda // <https://lex.uz/docs/5490240>.
5. Qodirov A.H. Ma'muriy nazoratdagi shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorlari roli // O'zbekiston huquqshunosligi jurnali. – 2025. – № 1. – B. 45-58.
6. Ahmadov M.S. Cooperation between preventive inspectors and rapid search service in administrative supervision // Journal of Law Enforcement and Security. – Scopus. – 2025. – Vol. 20. – P. 112-130.

7. Hamidov E.R. Individualized restrictions in administrative control: psychological aspects // International Review of Criminology. – Web of Science. – 2025. – Vol. 15, No. 1. – Pp. 78-95.

INNOVATIVE
ACADEMY